

CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE
I POŠTANSKU DJELATNOST

**Nacrt Analize maloprodajnog tržišta javno dostupne
usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička
lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji**

– Odgovori na komentare –

Podgorica, mart 2020. godine

Nacrt Analize maloprodajnog tržišta javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji

– Odgovori na komentare –

Operator koji je dao komentar	Kom. br.	Originalni tekst iz Nacrta Analize	Komentar	Odgovor Agencije
Crnogorski Telekom	1.	<p>Neupravljanje (<i>eng. non-managed</i>) VoIP pozive karakteriše prenos govora koja se pruža putem internet protokola i koji istovremeno u jednom svom dijelu prolazi kroz javni internet (VoIP), što onemogućava uslugu koja po kvalitetu odgovara javno dostupnoj telefonskoj usluzi u fiksnoj mreži, i kao takva ne predstavlja supstitut pozivima koji potiču iz fiksnih mreža.</p>	<p>Smatramo da kvalitet usluge nije od presudnog značaja za korišćenje ili nekorišćenje ove usluge (korisnici se u slučaju smanjenja nivoa kvaliteta eventualno opredijele da promijene aplikaciju i koriste uslugu preko nekog drugog od globalnih internet provajdera) . Trend rasta korišćenja tih aplikacija je svjetski pa i crnogorski „fenomen“ pa se ne možemo saglasiti sa zaključkom da se VoIP pozivi ne mogu smatrati supstitutom pozivima koji potiču iz mobilnih mreža.</p> <p>U procesu komentarisanja nacrta dokumenta primjene Testa tri kriterijuma na ovom tržištu pozvali smo se na podatke Zavoda za statistiku Crne Gore o istraživanju „Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u Crnoj Gori“ (82% osoba u Crnoj Gori koristi internet, a 68% to radi svakodnevno (Brand Pulse, Ipsos, maj 2018), 79% osoba u Crnoj Gori koristi smartphone, i kao glavni razlog upotrebe interneta navodi – komuniciranje tj razgovori i poruke, 77%, i internet aplikacije, koje više od svih ostalih koriste, su one za razgovore i poruke tj.Viber, Whatsapp, FB messenger 82%. (Istraživanje internet upotrebe, Ipsos, februar 2019)</p> <p>Smatramo da ne postoji nijedan razuman argument</p>	<p>Neupravljeni VoIP, koji se obično pruža kao OTT usluga, pruža mogućnost da korisnik može upućivati pozive brojevima u planu numeracije pod uslovom da je on ili ona klijent koji plaća. Ipak, ove usluge se uglavnom koriste za pozivanje ili primanje poziva od drugih korisnika koji koriste istu uslugu. Da bi se ostvarili i primili pozivi, korisnici moraju biti prijavljeni na određenu uslugu i uključiti uređaj (pametni telefon, tablet ili laptop/PC) i da imaju uslugu pristupa internetu. Uprkos sve većoj penetraciji pametnih telefona i tablet računara, neupravljeni VoIP još uvijek se ne razmatra u većini evropskih zemalja kao supstitutivna usluga pozivima iz fiksnih mreža.</p> <p>Agencija nema dostupne podatke o obimu saobraćaja i poruka putem OTT usluga. Međutim, poput svih</p>

			<p>kojim se može braniti stav da ti pozivi nijesu zamjenska usluga za pozive započete u fiksnim ili mobilnim mrežama stanardne telefonije. Korisnici pri tom koriste više od jedne aplikacije /platforme za razgovore a primjera radi korisnik iz Crne Gore može ostvariti poziv prema više od dvije milijarde osoba koje u svijetu koriste samo jednu od njih tj. Whats App.</p> <p>Na kraju podsjećamo da je u poglavlju 2.2.tacke 33, 35 , 36 i 38 Smjernica EU Komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage na temelju regulatornog okvira EU-a za elektronske komunikacijske mreže i usluge iz 2018 god definisano sljedeće:. U skladu s ustaljenom sudskom praksom relevantno tržište proizvoda obuhvata sve proizvode ili usluge koji su dovoljno zamjenjivi ili nadomjestivi ne samo zbog svojih objektivnih karakteristika, cijene ili načina upotrebe, nego i zbog uslova tržišne konkurencije i/ili strukture ponude i potražnje na predmetnom tržištu.</p> <p>Stoga bi državna regulatorna tijela trebala pokrenuti postupak određivanja relevantnog tržišta proizvoda ili usluga objedinjavanjem proizvoda ili usluga koje potrošači upotrebljavaju u istu svrhu (krajnja upotreba).</p> <p>Iako je krajnja upotreba proizvoda ili usluge usko povezana s njihovim fizičkim karakteristikama, različite vrste proizvoda ili usluga mogu se upotrebljavati kako bi se postigao isti cilj.</p> <p>Sve većim približavanjem različitih tehnologija možda će se među različitim uslugama postići zamjenjivost proizvoda, što operatorima često omogućuje da u maloprodaji ponude slične pakete proizvoda.</p>	<p>mrežnih mobilnih operatora u Evropi Crnogorski Telekom je pribjegao uspješnoj strategiji sa ponudom flat paketa čime je održao nivo ARPUa na tržištu na kojem se smanjuje obim saobraćaja za tradicionalne usluge. Flat paketi obezbjedjuju sigurnost u poslovanju mobilnih operatora da ostvaruju minimalno prihod po pretplati, dok istovremeno korisnici mogu postići veću predvidljivost troškova u okviru pretplate. S obzirom da krajnji korisnici uglavnom ne iskoriste u potpunosti saobraćaj koji je na raspolaganju u okviru paketa, pri čemu sve veći broj paketa podrazumijeva i neograničen broj poziva i SMS poruka u mreži, oni će samo u ograničenoj mjeri moći postići niže troškove preusmjeravanjem npr.medjunarodnih poziva kao OTT usluge. Dakle, flat paketi u velikoj mjeri smanjuju podsticaje krajnjih korisnika da koriste OTT usluge.</p>
--	--	--	---	---

			<p>Osim toga, kao potencijalna sila u tržišnoj konkurenciji s postojećim maloprodajnim elektronskim komunikacionim uslugama pojavile su se tzv. „over-the-top” (OTT) usluge ili drugi komunikacioni putevi povezani s internetom. Stoga bi državna regulatorna tijela trebala ocijeniti mogu li se, na osnovi usmjerenoj prema budućnosti, u okviru takvih usluga ponuditi proizvodi koji će djelomično ili potpuno zamijeniti tradicionalne telekomunikacijske usluge.</p> <p>Pri utvrđivanju postojanja zamjenjivosti potražnje državna regulatorna tijela trebala bi razmotriti svaki dokaz o prijašnjem ponašanju kupaca te ocijeniti vjerovatnu reakciju kupaca i dobavljača na takvo povećanje cijene predmetne usluge.</p> <p>Ponašanje korisnika na crnogorskom tržištu itekako pokazuju da je u pitanju usluga koja je zamjenska uslugama mobilne i fiksne telefonije.</p>	
Operator koji je dao komentar	Kom. br.	Originalni tekst iz Nacrta Analize	Komentar	Odgovor Agencije
Crnogorski Telekom	2.	Grafik br. 1: Broj međunarodnih poziva	Pad broja poziva ka fiksnim mrežama za 41% i 33% prema mob. mrežama u periodu 2016.- 2018. god, – potrebno je naglasiti jer se na grafikonu ne vidi koliki je pad.	Agencija prihvata sugestiju Crnogorskog Telekom-a.
Operator koji je dao komentar	Kom. br.	Originalni tekst iz Nacrta Analize	Komentar	Odgovor Agencije
Crnogorski Telekom	3.	Grafik br. 2: Trajanje međunarodnih poziva	Trajanje poziva ka fiksnim mrežama- pad 39%, ka mobilnim mrežama – 33% . - na grafikonu se ne vidi jasan pad.	Agencija prihvata sugestiju Crnogorskog Telekom-a.

Operator koji je dao komentar	Kom. br.	Originalni tekst iz Nacrta Analize	Komentar	Odgovor Agencije
Crnogorski Telekom	4.	<p>Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,</p> <ul style="list-style-type: none"> ⊗ pozivi prema geografskim brojevima (prema međunarodnim fiksnim mrežama); ⊗ pozivi prema brojevima u međunarodnim mobilnim elektronskim komunikacionim mrežama. 	<p>U skladu sa prethodnim komentarima treba uključiti i pozive putem internet protokola.</p>	<p>Prethodni komentar Crnogorskog Telekom-a se odnosi na neupravljanu (eng. <i>non-managed</i>) VoIP pozive za koje je Agencija zaključila da po kvalitetu usluge ne odgovaraju javno dostupnoj telefonskoj usluzi u fiksnoj mreži, i kao takva ne predstavlja supstitut pozivima koji potiču iz fiksnih mreža.</p>
Crnogorski Telekom	5.	<p>Crnogorski Telekom ima visok stepen vertikalne integracije koja dodatno jača tržišnu poziciju istog i posljedično slabi tržišnu poziciju ostalih operatora na tržištu.</p> <p>Takođe, potrebno je naglasiti da postojanje veleprodajnih ponuda, putem kojih operatori mogu ostvariti direktni ili indirektni pristup mreži bivšeg monopolista, ne može u potpunosti ukloniti već samo ublažiti postojanje visokog stepena vertikalne integracije bivšeg monopoliste.</p> <p>Na osnovu svega navedenog, Agencija je mišljenja da postoje</p>	<p>CT ima razvijenu ponudu na veleprodajnom tržištu koja omogućava drugim operatorima direktan ili indirektni pristup CT mreži. Takođe postoje i razni drugi modeli korišćenja infrastrukture drugih mrežnih operatora a još više mogućnosti će donijeti novi Zakon („lex specialis“) koji je u fazi donošenja a koji će obezbijediti korišćenje infrastrukture svih mrežnih operatora pod uslovima na koje na kraju može uticati i sama Agencija (pa i kada je u pitanju cijena zakupa).</p> <p>Ovaj naš stav je u skladu sa tačkom 17 poglavlja 1.2. Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018. god koja obavezuje regulatora da prilikom analize relevantnog tržišta cijeni sve okolnosti na tržištu što obuhvata postojeće uslove na tržištu kao i očekivane ili predvidljive promjene na tržištu u narednom periodu preispitivanja, kada nema regulacije na osnovu</p>	<p>Agencija ukazuje da je saglasno Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima usluga iz 2014. godine ispitala sve pokazatelje prepreka ulasku na tržište, kao i tržišnu strukturu i dinamiku, opseg i pokrivenost konkurentskih mreža ili infrastrukture.</p> <p>Pri razmatranju strukturnih prepreka za ulazak na relevantna tržišta na fiksnoj lokaciji, u relevantnom periodu polazi se od činjenice da su operatori koristili veleprodajne usluge zakupa telekomunikacione kablovske kanalizacije, zakupa optičkih kablova, elektro energetske</p>

	<p>visoke strukturne prepreke za ulazak na relevantno Maloprodajno tržište javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji.</p>	<p>utvrđene značajne tržišne snage, ali okolnosti na koje su uticale ostale vrste regulacije (i onih specifičnih za sektor), odluka ili zakonodavstva koji se tokom relevantnog razdoblja primjenjuju na mjerodavna maloprodajna tržišta i povezana veleprodajna tržišta.</p>	<p>stubova i stubova javne rasvjete, kao i izbora operatora u cilju širenja svojih mreža i omogućavanja pristupa istoj u cilju pružanja prvenstveno paketa usluga, u okviru kojih je omogućen i pristup javnoj telefonskoj usluzi na fiksnoj lokaciji. Međutim, evidentno je da Crnogorski Telekom i dalje ima najveću zastupljenost, odnosno da ostali operatori uglavnom nemaju svoju infrastrukturu koju bi koristili za razvoj svojih mreža u cilju pružanja javne telefonske usluge na fiksnoj lokaciji, već su prinuđeni da istu zakupljuju od Crnogorskog Telekoma, Komunalnih usluga Podgorica, CEDIS-a i drugih vlasnika infrastrukture. Agencija je u svojim dokumentima konstatovala da novim operatorima na tržištu nije ekonomski isplativo, zbog visokih nenadoknadivih troškova (<i>eng.sunk costs</i>) replicirati pristupnu mrežu Crnogorskog Telekoma, ali je morala imati u vidu prednosti koje Crnogorski Telekom uživa zbog prisustva ekonomije obima i širine na bazi sopstvene infrastrukture. Crnogorski Telekom je jedini vertikalno integrisani operator na tržištu, tako da u slučaju otežanog pristupa ili povećanja cijena</p>
--	---	---	---

				<p>veleprodajnih inputa koje drugi operatori trenutno obezbjeđuju pristupom infrastrukturnama, nezavisno od infrastrukture Crnogorskog Telekom, prepreke za ulazak na maloprodajna tržišta usluga fiksne telefonije bile bi još izraženije.</p> <p>U pogledu komentara Crnogorskog Telekom o uslovima korišćenja infrastrukture svih mrežnih operatora koji će biti uređeni zakonom koji je još uvijek u proceduri, Agencija ističe da se postupak ponovnih analiza relevantnih tržišta sprovodi periodično u skladu sa odredbama ZEK-a ili češće u slučaju promijenjenih okolnosti na tržištu.</p>
Crnogorski Telekom	6.	<p>Na osnovu svih činjenica iznesenih u prvom kriterijumu, Agencija zaključuje da na Maloprodajnom tržištu javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica, koja se pruža na fiksnoj lokaciji <i>i dalje postoje</i> visoke strukturne prepreke ulaska na tržište.</p>	<p>Imajući u vidu naše argumente iznijete u komentarima da ne postoje strukturne barijere na ovom tržištu smatramo da prvi kriterijum nije zadovoljen.</p>	<p>Agencija je konstatovala da ne postoje nikakve odredbe, u zakonskim ili podzakonskim aktima, koje bi onemogućile operatoru koji je izgradio sopstvenu mrežu da ostvari ulazak na tržište i počne da pruža komercijalne usluge, dakle koje se odnose na odsustvo bilo kakvih administrativnih ili regulatornih barijera.</p>

				<p>Medjutim, saglasno ERG dokumentu o sprovođenju Testa tri kriterijuma, u sklopu prvog kriterijuma koji se odnosi na postojanje snažnih i trajnih barijera za ulazak na tržište strukturne, pravne i regulatorne prirode podkriterijum strukturne barijere imaju najveći značaj kod donošenja zaključka o ispunjenosti uslova iz prvog kriterijuma. Argumenti Agencije su detaljno pojašnjeni prethodnim odgovorom na komentar Crnogorskog Telekom-a.</p>
	7.	<p>Grafik.br. 3: Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma i ostalih operatora po broju korisnika</p>	<p>Ako se uzme u obzir razvoj tržišta, očigledan je pad učešća Crnogorskog Telekoma u ukupnom broju fiksnih priključaka, ne stoji zaključak da bi slučaju odsustva regulacije, mogao ugroziti status ostalih operatora na tržištu, a samim tim i dalji razvoj tržišne konkurencije.</p> <p>Posto je trend pada tržišnog učešća Telekoma nastavljen i u 2019 godini realno je očekivati i dalji pad tržišnog učešća Telekoma.</p> <p>Stoga podsjećamo da je u poglavlju 2.2. tačka 56 Smjernica EU Komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018. god definisano sljedeće:</p> <p>„Međutim, čak i kad je riječ o poduzeću koje ima veliki tržišni udio, ono se možda neće moći u značajnoj mjeri ponašati neovisno o kupcima koji imaju dovoljno pregovaračke snage. Osim toga,</p>	<p>Prema Preporuci Evropske komisije drugi kriterijum je dinamičan i uzima u obzir niz strukturnih i bihevioralnih aspekata koji ukazuju da li u posmatranom vremenskom periodu, tržište ima karakteristike na osnovu kojih je opravdano nametanje regulatornih obaveza shodno novom regulatornom okviru.</p> <p>Navedeni trend pada tržišnog učešća Crnogorskog Telekoma prema broju priključaka pravnih i fizičkih lica u svrhu pružanja usluge međunarodnih poziva nije pokazatelj težnje efikasnoj konkurenciji na ovom tržištu, jer je tržišno učešće</p>

		<p>činjenica da preduzeće koje inače ima snažan položaj na tržištu postupno gubi tržišni udjel može biti dobar pokazatelj sve jačeg tržišnog natjecanja, no time se ne isključuje utvrđivanje značajne tržišne snage. Znatne promjene u tržišnom udjelu u određenom razdoblju mogu biti pokazatelj nepostojanja tržišne snage na mjerodavnom tržištu. Mogućnost da novi operator brzo poveća svoj tržišni udjel može isto tako biti odraz činjenice da je na predmetnom mjerodavnom tržištu jače tržišno natjecanje i da se prepreke ulasku mogu prevladati u razumnom roku.</p> <p>Smatramo da je ovdje opisana situacija na našem tržištu te da ta preporuka treba da važi i za naše tržište.</p>	<p>Crnogorskog Telekoma je i dalje veoma visoko (65%) i znatno je iznad referentnih nivoa za koje se generalno smatra da su indikatori za status značajne tržišne snage.</p> <p>Dakle, očigledno je promjene na ovom tržištu ulaskom novih operatora nisu dovele do toliko značajne promjene u korišćenju usluge pristupa u cilju pružanja usluge međunarodnih poziva na fiksnoj lokaciji da bi se konstatovalo odsustvo značajne tržišne snage.</p>
8.	Grafik.br. 3: Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma i ostalih operatora po broju korisnika	<p>Koje je tačno učešće? U drugom dokumentu CT MSH 66.25% (tržište pristupa) a 65,85% na tržištu lokalnih i nacionalnih poziva MSH na osnovu ukupnog broja korisnika; broj korisnika koji koriste ovu uslugu u ukupnoj bazi je manji. Agencija treba da usaglasi podatke.</p>	<p>Agencija djelimično prihvata komentar Crnogorskog Telekoma i vrši dopunu teksta na koji se nastavljaju pokazatelji sa Grafika br. 3, a koji su zajedno uporište za zaključak Agencije.</p> <p>S tim u vezi, u cilju preciznijeg opisa, Agencija mijenja tekst na način da glasi: <i>„Učešće Crnogorskog Telekoma u broju korisnika pristupa javnoj telefonskoj mreži u cilju korišćenja bilo koje od usluga iz paketa koje se putem ove vrste pristupa pružaju (ukupno, tj.standalone i u okviru paketa) tokom relevantnog</i></p>

				<p>perioda je opadalo kontinuirano i na kraju 2018.godine je iznosilo preko 65 %, što je znatno iznad referentnih nivoa za koje se generalno smatra da je bitan indikator za status značajne tržišne snage, a posebno ako se posmatra u odnosu na stand-alone telefonsku uslugu“.</p>
	9.	Tržišna učešća operatora prema ostvarenim prihodima na relevantnom tržištu	Zar ovdje ne treba da se kao relevantno tržište uzme tržište poziva ka inostranstvu? Ovo je greškom preuzeto iz dokumenta analize tržišta pristupa na fiksnoj lokaciji, ova Analiza treba da se odnosi na međunarodni segment a ne cjelokupnu bazu – ne koriste svi pozive prema inostranstvu.	Tržišna učešća prema ostvarenim prihodima na relevantnom tržištu su utvrđena na osnovu podataka iz upitnika popunjenih od strane operatora, a kako je referencirano i u dokumentu Analize. Analiza maloprodajnog tržišta pristupa na fiksnoj mreži, kako se navodi u komentaru Crnogorskog Telekom-a kod provjere uslova drugog kriterijuma nije uopšte razmatrala tržišno učešće prema prihodima ostvarenim na tom relevantnom tržištu.
	10.	Na osnovu svih činjenica iznesenih u drugom kriterijumu, EKIP zaključuje da maloprodajno tržište javno dostupne usluge međunarodnih poziva za pravna i fizička lica ,koja se pruža na fiksnoj lokaciji ne postoji tendencija ka efikasnoj tržišnoj konkurenciji i ovo tržište ne bi,u odsustvu regulacije,težilo	Ne slažemo se sa zaključkom jer na osnovu prethodnih komentara jasno je da drugi kriterijum nije zadovoljen (kao što nije ni prvi kriterijum) i da je obrađivač imao selektivan pristup, zanemarujući ono što jeste smisao drugog kriterijuma makar njegovog dinamičkog dijela, a to su projekcije kretanja konkurentnosti tržišta pošto drugi kriterijum nije zadovoljen Obradjiivač, u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, nije trebalo da ulazi u dalji postupak analize tržišta, da određuje operatora	Agencija svoje tvrdnje o ispunjenosti uslova drugog kriterijuma nije bazirala na selektivnim podacima, već je imala u vidu slijedeće: -Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma u ukupno ostvarenom međunarodnom saobraćaju prema broju poziva je iznosilo 73,08% na kraju analiziranog perioda; - Tržišno učešće Crnogorskog

		<p>efikasnoj tržišnoj konkurenciji. <i>U skladu s navedenim Agencija zaključuje da je drugi kriterijum zadovoljen.</i></p>	<p>sa značajnom tržišnom snagom.</p>	<p>Telekoma u ukupno ostvarenom međunarodnom saobraćaju prema trajanju poziva je iznosilo 79,50% na kraju analiziranog perioda;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Crnogorski Telekom ima izuzetno visoko učešće svog saobraćaja ka fiksnim i mobilnim mrežama u Srbiji (90,26%) u poređenju sa ostalim operatorima koji nude usluge fiksne telefonije u Crnoj Gori. - Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma u ukupnom prihodu ostvarenom na ovom relevantnom tržištu od 87,69% na kraju analiziranog perioda; -Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma u broju korisnika pristupa javnoj telefonskoj mreži tokom relevantnog perioda je kontinuirano opadalo i na kraju 2018.godine je iznosilo preko 65,85%. -Tržišno učešće Crnogorskog Telekoma u pružanju usluga pristupa javnoj fiksnoj mreži za potrebe korišćenja samostalne (<i>eng. stand alone</i>) usluge fiksne telefonije je iznosilo preko 97%. Ovo ukazuje na činjenicu da su usluge pristupa fiksnoj mreži ostalih operatora (Mtel-a, Telemach-a, Telenor-a i IP Mont-a) realizovane prevashodno u cilju pružanja ostalih usluga (internet,
--	--	--	--------------------------------------	---

				<p>AVM i mobilne), a ne za potrebe pružanja usluga fiksne telefonije koje su omogućene u okviru paketa usluga.</p> <p>-Učešće korisnika samostalnih (<i>eng. stand alone</i>) telefonskih usluga na fiksnoj lokaciji u ukupnom broju korisnika ove usluge (standalone i u okviru paketa) kod Crnogorskog Telekoma je 29% . U pitanju su korisnici koji koriste isključivo usluge govorne telefonije, a koji ne mogu ili ne žele koristiti usluge pristupa internetu i kablovskoj televiziji.</p> <p>Takodje, što se tiče analize drugog kriterijuma struktura tržišta ne pokazuje tendencije razvoja efikasne tržišne konkurencije u odgovarajućem vremenskom periodu, ne dužem od tri godine, te se nametnuo zaključak da u odsustvu regulacije ovo tržište ne bi težilo efikasnoj konkurenciji.</p>
	11.	Nadzor nad infrastrukturom kod koje postoje visoke barijere za ulazak na relevantno tržište	Moglo bi biti tacno ako bi se uzeo u obzir samo tzv preinaceni greenfield princip ali se se ne moze zanemariti da CT ima razvijenu ponudu na veleprodajnom tržištu koja omogućava drugim operatorima direktan ili indirektan pristup CT mreži. Takodje postoje i razni drugi modeli koriscenja	Pri razmatranju strukturnih prepreka za ulazak na relevantna tržišta na fiksnoj lokaciji u relevantnom periodu Agencija je konstatovala da su ostali operatori koristili veleprodajne usluge zakupa

			<p>infrastrukture drugih mrežnih operatora a još više mogućnosti će donijeti novi Zakon („lex specialis“) koji je u fazi donošenja a koji će obezbijediti korišćenje infrastrukture svih mrežnih operatora pod uslovima na koje na kraju može uticati i sama Agencija (pa i kada je u pitanju cijena zakupa).</p> <p>Ovaj nas stav je u skladu sa tackom 17 poglavlja 1.2. Smjernica Europska komisija za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage iz 2018 god koja definiše:</p> <p>da bi državna regulatorna tijela trebala u obzir uzeti postojeće uslove na tržištu kao i očekivane ili predvidljive promjene na tržištu u narednom periodu preispitivanja kada nema regulacije na osnovu utvrđene značajne tržišne snage, a takav se pristup naziva preinačeni greenfield pristup . S druge strane, analizom bi se trebali uzeti u obzir učinci ostalih vrsta regulacije (i onih specifičnih za sektor), odluka ili zakonodavstva koji se tokom relevantnog razdoblja primjenjuju na mjerodavna maloprodajna tržišta i povezana veleprodajna tržišta.</p> <p>Razloge nezainteresovanosti za ulazak drugih operatora ne treba tražiti u „visokim barijerama za ulazak „ vec u veličini tržišta a narocito nezainteresovanosti kako postojećih tako i eventualno novih provajdera da pružaju uslugu za koju drastično pada interesovanje korisnika a raste interesovanje za druge zamjenske usluge a kad su u pitanju međunarodni pozivi onda su najvažniji supstitut pozivi putem aplikacija internet platformi</p>	<p>telekomunikacione kablovske kanalizacije, zakupa optičkih kablova, elektro energetske stubova i stubova javne rasvjete, kao i izbora operatora u cilju širenja svojih mreža i omogućavanja pristupa istoj u cilju pružanja prvenstveno paketa usluga, u okviru kojih je omogućen i pristup javnoj telefonskoj usluzi na fiksnoj lokaciji. Medjutim, evidentno je da Crnogorski Telekom i dalje ima najveću zastupljenost, odnosno da ostali operatori uglavnom nemaju svoju infrastrukturu koju bi koristili za razvoj svojih mreža u cilju pružanja javne telefonske usluge na fiksnoj lokaciji. Agencija je, takodje, konstatovala da novim operatorima na tržištu nije ekonomski isplativo, zbog visokih nenadoknadivih troškova (<i>eng.sunk costs</i>) replicirati pristupnu mrežu Crnogorskog Telekoma, ali je morala imati u vidu prednosti koje Crnogorski Telekom uživa zbog prisustva ekonomije obima i širine na bazi sopstvene infrastrukture. Crnogorski Telekom je jedini vertikalno integrisani operator na tržištu, tako da u slučaju otežanog pristupa ili povećanja cijena veleprodajnih inputa koje drugi operatori trenutno obezbjedjuju</p>
--	--	--	--	---

				<p>pristupom infrastrukturama, nezavisno od infrastrukture Crnogorskog Telekom, prepreke za ulazak na maloprodajna tržišta usluga fiksne telefonije bile bi još izraženije.</p> <p>U pogledu komentara Crnogorskog Telekom o uslovima korišćenja infrastrukture svih mrežnih operatora koji će biti uređeni zakonom koji je još uvijek u proceduri, Agencija ističe da se postupak ponovnih analiza relevantnih tržišta sprovodi periodično u skladu sa odredbama ZEK-a ili češće u slučaju promijenjenih okolnosti na tržištu.</p>
	12.	<p>Shodno navedenom, a uzimajući u obzir da Crnogorski Telekom ima u vlasništvu i raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Crne Gore, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom omogućavaju mu ključnu prednost u odnosu na druge operatore na maloprodajnom tržištu, iz čega se zaključuje da Crnogorski Telekom ima visok stepen vertikalne integracije, koja</p>	<p>ne slazemo se sa zaključkom koji ne daje vaznost koju zaista ima veleprodajna ponuda Telekom ali i sve druge mogućnosti koje postojeći operatori ili eventualni novi, imaju na raspolaganju kada je u pitanju zakup infrastrukture i drugih mrežnih operatora a kako smo vec komentarisali ubuduće će te mogućnosti</p>	<p>Komentar Crnogorskog Telekom se odnosi na prisustvo vertikalne integracije kao jednog od kriterijuma prilikom procjenjivanja statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom, gdje Agencija konstatuje da, i pored postojanja veleprodajnih ponuda, postojeći visok stepen vertikalne integracije Crnogorskog Telekom dodatno jača njegovu tržišnu poziciju.</p> <p>Na osnovu veleprodajnih ponuda</p>

	<p> dodatno jača tržišnu poziciju istog i posljedično slabi tržišnu poziciju ostalih operatora na tržištu. </p> <p> Takođe, regulacija odgovarajućih veleprodajnih tržišta, odnosno, veleprodajne ponude putem kojih operatori mogu ostvariti direktni ili indirektni pristup mreži bivšeg monopoliste, samo ublažavaju postojanje visokog stepena vertikalne integracije Crnogorskog Telekoma. Agencija očekuje da će navedena usluga zakupa korisničke linije doprinijeti daljem razvoju konkurencije na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji. </p> <p> Shodno navedenom, Agencija smatra da, i pored postojanja navedenih veleprodajnih ponuda, postojeći visok stepen vertikalne integracije Crnogorskog Telekoma dodatno jača njegovu tržišnu poziciju. </p>		<p> Crnogorskog Telekoma operatori imaju pristup veleprodajnim uslugama na cijeloj teritoriji Crne Gore gdje Crnogorski Telekom, kao incumbent operator ima sopstvenu infrastrukturu i mrežu, te se veleprodajne usluge pružaju u skladu s obavezom omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, obavezom obezbjeđivanja jednakog tretmana - nediskriminacije, obavezom objavljivanja podataka, obavezom odvajanja računovodstvenih evidencija i obavezom kontrole cijena i troškovnog računovodstva. Medjutim, ove usluge pristupa mreži Crnogorskog Telekom-a nisu zaživjele tokom analiziranog perioda, tako da ni Agencija ne može dati veću važnost samo njihovom formalnom postojanju ukoliko se faktički ne koriste. </p> <p> Ipak, Agencija je stava da je od vitalnog značaja za budućnost inovacija i ulaganja u sektoru elektronskih komunikacija očuvanje regulatornih pretpostavki da ostali operatori i dalje mogu pristupiti ključnim veleprodajnim inputima pod </p>
--	--	--	---

				regulisanim uslovima.
13.	<p>Zaključak o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom</p> <p>Na osnovu svega prethodno navedenog, Agencija procjenjuje da je Crnogorski Telekom operator sa značajnom tržišnom snagom. Na osnovu sprovedene analize, Agencija je utvrdila da na relevantnom maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji ne postoji efikasna tržišna konkurencija, i da Crnogorski Telekom ima značajnu tržišnu snagu na tom relevantnom tržištu, odnosno da ima položaj koji mu omogućava da se u značajnoj mjeri ponaša nezavisno od konkurencije, od korisnika usluga i od potrošača.</p>	<p>Kako smo prethodno komentarisali Test tri kriterijuma nije kumulativno zadovoljen jer prvi i drugi kriterijum nijesu zadovoljeni tako da Agencija nije, u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, trebala ići u dalju analizu tržišta, određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu međunarodnih poziva i definisanje regulatornih obaveza</p> <p>shodno navedenom cijenimo suvišnim komentarisati dalja poglavlja ovog dokumenta koja uopšteno govore o preprekama razvoju konkurencije, kako bi operator sa značajnom tržišnom snagom mogao postupati u odsustvu regulacije, te na kraju i određivanju regulatornih obaveza</p>	<p>Agencija se prilikom sprovođenja Testa tri kriterijuma na relevantnim tržištima i izrade definicije tržišta, vodila preporukama i smjericama Evropske Unije, iskustvima regulatora u okruženju i uključila sve relevantne činjenice na crnogorskom tržištu, te smatra da je definisala tržišta na ispravan način. Takođe, prilikom sprovođenja Testa tri kriterijuma na relevantnim tržištima prilikom dokazivanja prvog kriterijuma zaključak o postojanju visokih strukturnih prepreka zasnovan je na neujednačenoj zastupljenosti operatora u opštinama na teritoriji Crne Gore u pogledu pristupa javnoj telefonskoj usluzi na fiksnoj lokaciji, kao i broja korisnika ove usluge. Agencija ne osporava činjenicu da i drugi operatori posjeduju infrastrukturu za pružanje relevantnih usluga. Međutim, kao što je Agencija u dokumentima konstatovala, geografska rasprostranjenost prenosne mrežne infrastrukture Crnogorskog Telekoma je i dalje argument za donošenje zaključka o prisustvu strukturnih barijera uvođenju konkurencije.</p>	

				<p>Što se tiče analize drugog kriterijuma struktura tržišta ne pokazuje tendencije razvoja efikasne tržišne konkurencije u odgovarajućem vremenskom periodu, ne dužem od tri godine. Jasno je da je u posmatranom periodu tržišno učešće Crnogorskog Telekomu i dalje izuzetno visoko i prema obimu saobraćaja ostvarenom u fiksnim mrežama, prema udjelu operatora po broju ostvarenih minuta i po broju priključaka u fiksnoj javnoj komunikacionoj mreži u svrhu ostvarivanja javno dostupne telefonske usluge, prema ostvarenim prihodima na relevantnom tržištu i prema broju korisnika, te se nametnuo zaključak da u odsustvu regulacije ovo tržište ne bi težilo razvijenoj konkurenciji.</p>
--	--	--	--	---